

УДК 378.147

В.Г. Тарасенко, к.т.н., доцент, О.О. Червоткіна, асистент
Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ДУАЛЬНОЇ ФОРМИ ЗДОБУТТЯ ОСВІТИ

Анотація. Проаналізований стан впровадження дуальної форми здобуття освіти в Україні, представлений аналіз результатів дослідження із впровадження дуальної форми здобуття освіти у закладах вищої освіти.

Ключові слова: дуальна форма здобуття освіти, університет, роботодавець, фахівець, пілотний проект.

Постановка проблеми. Створення механізму співпраці між ринком праці та закладами вищої освіти та забезпечення збалансованих правовідносин між ними наразі є пріоритетним і актуальним напрямком. Одним з таких механізмів є дуальна форма здобуття освіти, яка є способом здобуття освіти, що передбачає поєднання навчання осіб у закладах освіти з навчанням на робочих місцях на підприємствах, в установах та організаціях для набуття певної кваліфікації, як правило, на основі договору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Впровадження дуальної форми здобуття освіти ґрунтується на європейському досвіді, зокрема Німеччини, в якій дуальна освіта є поширеним явищем і широко застосовується для інтеграції науки, освіти та бізнесу для економічного зростання країни. Економічна потужність Німеччини дає обґрунтовані підстави вважати дуальну форму освіти дійсно дієвим інструментом.

Студенти безпосередньо на робочому місці вивчають сучасне обладнання, технології в умовах реального виробництва. Це дозволяє майбутнім випускникам університету стати висококваліфікованими фахівцями в і відповідати сучасним вимогам ринку праці [1].

Формулювання цілей статті. В Україні існують велика зацікавленість і постійно зростаючий попит на дуальну форму здобуття освіти, наявна нормативно-правова база, але немає належного регулювання дуальної форми здобуття вищої освіти на підзаконному рівні.

За підтримки Фонду ім. Фрідріха Еберта Міністерство освіти і науки України запустило пілотний проект у закладах фахової передвищої та вищої освіти з підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти (Наказ від 15 жовтня 2019 р. №1296), і ТДАТУ увійшов до числа партнерських закладів вищої освіти, які беруть участь у цьому проекті.

За результатами запуску такого пілотування було опитано роботодавців і отримано корисну інформацію стосовно перебігу теоретичної та практичної складової навчання здобувачів освіти за дуальною формою. Такий аналіз дає

змогу поліпшувати нормативно-правове регулювання, виявляти плюси та мінуси дуальної форми здобуття освіти та підвищувати ефективність такої форми навчання.

Виклад основного матеріалу досліджень. Впровадження дуальної форми здобуття освіти залежить від успішного поєднання освітнього та практичного компонентів. Завдання дуальної форми здобуття освіти наступні: ознайомлення з реальним виробничим процесом та існуючими технологіями; набуття достатніх практичних навичок; адаптація до умов роботи; можливість знайти перше робоче місце роботи та майбутнє працевлаштування за спеціальністю після випуску з університету. Для роботодавців вирішується проблема кадрової нестачі, для закладу вищої освіти з'являються можливості співпраці з роботодавцями, підвищення кваліфікації, стажування викладачів тощо. Посилення практичної спрямованості при підготовці фахівців через синтез навчального і виробничого процесів, що є основою концепції дуальної системи освіти, в результаті істотно розширює можливості професійної мобільності випускників закладів вищої освіти. Дуальна форма здобуття освіти є дієвим механізмом підготовки висококваліфікованих фахівців для підприємств в сучасних ринкових умовах [2].

У ТДАТУ відпрацьовані дієві моделі організації дуальної форми освіти, розроблена необхідна нормативна база, напрацьована база провідних підприємств, що дає можливість розвивати і вдосконалювати освітній процес в напрямку підвищення якості підготовки фахівців. З боку роботодавців таку форму підтримують дедалі більше керівників підприємств, розуміючи її ефективність. Безперечно, економічний розвиток підприємств вимагає гнучкості освітніх програм з метою максимально швидкої адаптації випускників до вимог виробництва, і тому дуальна форма організації освіти є одним з основних дієвих механізмів для ефективного та повноцінного функціонування системи «здобувач» – «заклад вищої освіти» – «виробництво» [3]. В рамках пілотного проекту було проведено дослідження обізнаності роботодавців про дуальну форму здобуття освіти, їхньої готовності долучатися до підготовки здобувачів фахової передвищої та вищої освіти, які виявили бажання навчатися за дуальною формою здобуття освіти, та результатів першого року проведення експерименту Міністерства освіти і науки України, започаткованого відповідно до наказу МОН від 15.10.2019 №1296 «Щодо запровадження пілотного проекту у закладах фахової передвищої та вищої освіти з підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти» [4].

Проект спрямовано на дослідження можливостей адаптації німецької системи дуальної освіти як форми здобуття освіти в українських закладах фахової передвищої та вищої освіти, виявлення очікувань та перешкод щодо впровадження такої форми здобуття освіти, а також опис та аналіз кращих практик організації навчання за дуальною формою здобуття освіти в Україні. Формування нормативної бази для розширення можливостей впровадження дуальної форми здобуття освіти продовжується.

Серед переваг дуальної форми здобуття освіти, названих підприємствами, найчастіше зустрічаються:

- підвищення якості професійної освіти та подолання розриву між теорією та практикою;
- можливість отримати вже готового фахівця;
- підготовка фахівця, адаптованого під реалії виробництва та суттєве зменшення адаптаційного періоду;
- орієнтація на реальні потреби ринку та роботодавця, який створює робочі місця, та можливість коригування освітніх/навчальних програм;
- зниження витрат підприємств на пошук, до- та перенавчання кадрів;
- можливість залучення додаткового «ресурсу» за меншу фінансову винагороду;
- соціальний ефект та реклама безпосередньо для підприємства;
- підвищення конкурентоспроможності підприємства завдяки належній теоретичній і практичній підготовці молодих фахівців.

Молодий фахівець після закінчення ЗВО потребує щонайменше 3 роки для того, щоб стати справжнім фахівцем. Тож, коли підприємство надає здобувачеві освіти можливість набути практичні навички на виробництві, то на момент його випуску отримує готового фахівця, який може відразу повноцінно виконувати трудові обов'язки на підприємстві. Тож роботодавці зазначають, що співпраця підприємств з закладом освіти вигідна.

Серед перешкод для впровадження дуальної форми здобуття освіти українські підприємства зазначають наступні:

- нестабільність ситуації в країні;
- відсутність необхідних нормативно-правової бази та державної підтримки;
- додаткові фінансові витрати та витрати часу;
- відсутність гарантій продовження роботи випускника на підприємстві;
- наявність укомплектованого штату працівників;
- небажання молодих людей (здобувачів) працювати на виробництві та високий рівень трудової міграції;
- брак наставників.

Роботодавці не завжди розуміють, що дуальний характер цієї форми здобуття освіти забезпечується поєднанням двох місць навчання, а не навчання та роботи. Крім того, спостерігаються суттєві розходження у сприйнятті учасниками пілотного проекту понять «дуальна форма здобуття освіти», «заочна форма здобуття освіти», «практика», «стажування» тощо.

Дуальна форма здобуття освіти не є денною формою в чистому вигляді, а тим більше - заочною. З метою забезпечення якісної теоретичної підготовки здобувачів у Законі України «Про вищу освіту» було визначено дуальну форму здобуття освіти як спосіб здобуття освіти здобувачами денної форми, що передбачає певний обсяг навчання на робочому місці.

До того ж деякі великі підприємства не хочуть брати здобувачів освіти через податки, а малий бізнес наголошує, що не може дозволити собі витрати

коштів та робочого часу співробітників, які окупляться через роки.

На додаткових перешкодах також наголошують підприємства, розташовані в сільській місцевості. Зазначається, що здобувачі не квапляться йти працювати на підприємства, розташовані поза межами міста, та зрідка планують подібне працевлаштування у майбутньому. Таким чином, навіть якщо здобувачі погодяться на навчання в рамках дуальної форми здобуття освіти на підприємстві, розташованому в сільській місцевості, імовірність того, що вони залишаться там працювати після закінчення навчання, – мінімальна.

Загальний рівень обізнаності про дуальну форму здобуття освіти роботодавців, незалучених до експерименту МОН, станом на 2020 рік залишається досить низьким. Лише третина опитаних підприємств знають про існування дуальної форми здобуття освіти. Серед джерел такої інформації: статті в ЗМІ, сайт МОН, конференції, участь у міжнародних програмах та проєктах, спрямованих на реформування системи освіти, курси підвищення кваліфікації, інформація від Української Асоціації Маркетингу.

Здебільшого українські підприємства жодним чином не беруть участь у підготовці здобувачів освіти, проте, існують й такі (24,5% опитаних), що провадять самостійну систематичну роботу із підготовки майбутніх фахівців, пропонуючи різні можливості для навчання та стажування студентської молоді, зокрема організують корпоративні університети, спеціальні лабораторії, створюють хаби та академії при компанії.

Майже чверть опитаних підприємств зазначила, що співпрацює із закладами освіти, виступаючи як бази практики, беручи активну участь в профорієнтаційних заходах; працівники підприємства проводять лекційні заняття в закладах освіти; організуються професійні курси, навчальні поїздки за кордон, тощо. Крім того, підприємства беруть участь у кваліфікаційних іспитах, проводять відкриті лекції або тренінги на базі закладів освіти. Інколи представники підприємств входять до складу наглядових рад закладів освіти та головуєть на атестаційних іспитах.

Загалом впровадження дуальної форми здобуття освіти сприяло поживленню діалогу закладів освіти й роботодавців, адже, на відміну від практики та заочної форми здобуття освіти, дуальна форма здобуття освіти створює кращі умови для встановлення паритетних відносин, пошуку компромісів та задоволення потреб усіх сторін. З метою посилення державно-приватного партнерства в сфері освіти та уникнення підміни понять, коли мова йде про дуальну форму здобуття освіти, слід розгорнути інформаційну кампанію щодо німецького та українського досвіду реалізації моделей дуальної вищої освіти [4,5]. Загалом, результати аналізу інформації, отриманої під час дослідження думки роботодавців щодо впровадження дуальної форми здобуття освіти в Україні, свідчать, що серед здобувачів освіти, педагогічних, науково-педагогічних працівників та роботодавців є зацікавленість та поступово формується запит на впровадження дуальної форми здобуття освіти. Тому, незважаючи на недосформовану нормативну базу, сьогодні

створено достатньо сприятливі умови для поширення дуальної форми здобуття освіти, що є одним з напрямів розбудови державно-приватного партнерства в освітній сфері, а основними факторами, що заважають цьому процесу, є економічні чинники та людський фактор.

Висновки. Дуальна форма здобуття освіти сприяє підвищенню рівня фахової компетентності студентів, формує й розвиває в них основні практичні навички, що у свою чергу сприяє підвищенню ефективності подальшої професійної діяльності, забезпечує реальні вимоги провідних виробництв і створює передумови для успішної реалізації випускників на ринку праці. Дуальність як методологічна характеристика освіти передбачає побудовану на єдиних основах узгоджену взаємодію освітньої та виробничої сфер з підготовки фахівців для потреб виробництва.

В результаті студенти швидше адаптуються до майбутньої професії, підвищується самодисципліна студентів, навчання проходить в тих технічних умовах, в яких опиниться майбутній фахівець при здійсненні обраної професії. Студенти, навчаючись за дуальною формою навчання, зможуть навчитися працювати відповідно до вимог ринку, що постійно змінюються, та оцінювати й адаптуватися до соціальних відносин, що існують у робочому середовищі.

Список використаних джерел.

1. Кюрчев В.М. Організаційні форми дистанційного навчання і специфіка їх застосування в ТДАТУ. Удосконалення освітньо-виховного процесу в закладі вищої освіти: зб. наук.-метод. праць. ТДАТУ. Мелітополь, 2020. Вип. 23. С. 4–12.
2. Кюрчев В.М., Ломейко О.П. Впровадження дуального навчання в освітній процес. Удосконалення освітньо-виховного процесу в закладі вищої освіти: зб. наук.-метод. праць. ТДАТУ. Мелітополь, 2018. Вип. 21. С. 4–9.
3. Болтянський О.В., Болтянська Н.І. Дуальна система освіти як засіб професійної мобільності випускників вищих навчальних закладів. Удосконалення освітньо-виховного процесу в закладі вищої освіти: зб. наук.-метод. праць. ТДАТУ. Мелітополь, 2018. Вип. 21. С. 20–26.
4. Ломейко О.П., Самойчук К.О., Олексієнко В.О. Розвиток дуальної форми освіти, як дієвого механізму підвищення якості підготовки фахівців. Удосконалення освітньо-виховного процесу в закладі вищої освіти: зб. наук.-метод. праць. ТДАТУ. Мелітополь, 2020. Вип. 23. С. 13–17.
5. Аналітичний звіт «Думки роботодавців про дуальну освіту» / Бучинська О.В., Давліканова О.Б., Лилик І.В., Чайковська А.Б. Київ, 2020. 98с.

Tarasenko V., Chervotkina O. Peculiarities of introduction of the dual form of education

Summary. The state of introduction of the dual form of education in Ukraine is analyzed, the analysis of results of research on introduction of the dual form of education in higher education institutions is presented.

Key words: dual form of education, university, employer, specialist, pilot project.